

Magda Stroińska*
McMaster University, Hamilton, Kanada

JĘZYK TO NABITA BRONĀ

Często cytuję na wykładach tytuł książki Bolingera: "język to nabita broń". Jeśli przyjmuje się słowa bezkrytycznie i nie zauważa mocy otaczającego nas języka, bardzo łatwo stać się przedmiotem nieetycznych działań językowych. Nie musi to być od razu manipulacja polityczna: wystarczy, że robiąc zakupy kierujemy się reklamami, które narzucają nam wyobrażenia o wartości przedmiotów i o tym, czego koniecznie potrzebujemy.

Naruszanie etyki słowa dokonywane bywa na różne sposoby. Przede wszystkim gdy nierzetelnie przedstawiane są fakty. Świat polityki dostarcza wielu przykładów. Przekłamywanie wiedzy o drugiej wojnie światowej trwało w Polsce aż do roku 1980: kto dokonał mordu na polskich oficerach w Katyniu? dlaczego Armia Czerwona nie pomogła powstańcom? czy żołnierze AK byli zdrajcami ojczyzny? Fakty pozostają faktami, ale większość społeczeństwa poznaje je z przekazu medialnego. Orwellowskie motto: "kto kontroluje przeszłość, ten ma władzę nad przyszłością, kto kontroluje teraźniejszość, w tego rękach jest przeszłość", brzmi złowieszczo.

Inny rodzaj nadużyć sięga semantyki języka. Jeśli zmienimy definicje słów, ludziom może się wydawać, że nadal mówią tym samym językiem, podczas gdy to, co mówią, ma zupełnie inny sens. Systemy autorytarne szczególnie często zakłámują przekaz wiedzy o świecie: obozy koncentracyjne to określenie sięgające korzeniami wojen burskich w Afryce Południowej. Tyle tylko, że brytyjskie obozy koncentracyjne oznaczały miejsca, gdzie faktycznie koncentrowano duże grupy ludności. Obozami zagłady stały się dopiero w Trzeciej Rzeszy.

Kolejny typ naruszenia etyki słowa opiera się na narzucaniu społeczeństwu rejestru językowego, który obniża poziom dyskusji do poziomu pijackiej awantury lub ulicznej burdy. Nie mówię tu tylko o oczywistych wulgaryzmach, ale o atakach *ad personam* czy *ad hominem* – o używaniu środków językowych, aby obrażać, poniżać, niszczyć czy "miażdżyć" oponenta (to popularne ostatnio, obrzydliwe słowo pojawia się nawet w cenionej przeze mnie prasie).

Przekłámane słowa są jak małe dawki trucizny - tak pisał o propagandzie nazistowskiej Victor Klemperer. Może nie od razu pocujemy ich efekt, ale prędzej czy później trucizna da o sobie znać, zniekształcając nasz obraz rzeczywistości i znieczulając nas na agresję - najpierw językową, a potem i fizyczną. "The medium is the message", jak twierdził Marshall McLuhan, kanadyjski teoretyk komunikacji.

Respektowanie etyki słowa to posługiwanie się językiem, który szanuje rozmówcę, niezależnie od jego przekonań: oznacza to uczciwość przekazu i poprawność formy (czyli po prostu grzeczność). Powstanie Zespołu Etyki Słowa daje nadzieję, że nie wszyscy zobojętnieli na sprawy języka. Musimy pamiętać, że nie można stworzyć

sprawiedliwego system politycznego w oparciu o zakłamaną sposób używania języka. Występowanie w obronie uczciwości przekazu to nie tylko obowiązek intelektualny, ale też akt podstawowej samoobrony.

---

* Prof. Magda Stroińska, Ph.D. – absolwentka Germanistyki ILS UW, studia doktorskie w zakresie językoznawstwa ogólnego odbyła na Uniwersytecie Edynburskim; od roku 1988 wykłada na Wydziale Lingwistyki i Języków Obcych Uniwersytetu McMaster, Hamilton, Ontario (Kanada) – od 2003 jako profesor tytularny w dziedzinie filologii germańskiej i językoznawstwa.

Jej zainteresowania koncentrują się wokół zagadnień socjolingwistycznych i pragmatycznych, zajmuje się także lingwistyką kognitywną, teorią tłumaczenia oraz lingwistyką komputerową. Jest autorką wielu prac, poświęconych w szczególności takim kręgom tematycznym, jak: mechanizmy językowego kreowania rzeczywistości społecznej, w tym tworzenia stereotypów etnicznych, język propagandy totalitarnej (Trzeciej Rzeszy i komunizmu), język nienawiści, czynniki językowe powodujące wykluczenie społeczne mniejszości (zwłaszcza etnicznych i seksualnych), związek języka i tożsamości w kontekście emigracji, językowe przejawy traumy (formy narracji, użycie metafor, etc.), komunikacja on-line. Opublikowała m.in. następujące studia z tego zakresu:

- Stroinska, M., (1994) "Language that Creates a Social Reality: Linguistic Relativism and the Language of Ideologies", in *Socialist Realism*, Nina Kolesnikoff and Walter Smyrniw (eds). 53-56;
- Stroinska, M. & P. Popovic (1999) "Discourse of black and white: linguistic principles of hate speech", in J. Verschueren (ed.) *Language and Ideology: Selected Papers from the 6th International Pragmatics Conference*, IprA v.z.w., Antwerp. 544-557;
- Stroinska, M. (2003) "The role of language in the reconstruction of identity in exile", *Exile, language and identity*, M. Stroinska and V. Cecchetto (eds), Frankfurt/Main: Peter Lang. 95-109;
- Stroinska, Magda (2010) "Discourse on Social Exclusion in the Era of Multi-culturalism and Political Correctness." *TEXT UND DISKURS*. Vol. 3. 25-44;
- Stroinska, Magda (2011) "The linguistic legacy of the communist propaganda in post-communist thought patterns: the case of Poland." In Ernest Andrews (ed) *Legacies of Totalitarian Language in the Discourse Culture of the Post-Totalitarian Era*. Lanham, MD: Lexington Books, 39-54;
- Stroinska, Magda & Vikki Cecchetto. (2013) "When the *silencer* is also the *silenced*: the mechanisms of self-censorship." Boldt, L., C. Federici & E. Virgulti (eds) *Silence and the Silenced*. Peter Lang: New York. 97-109;
- Stroinska, Magda (2014) "Metaphors we li(v)e by: Disease as a conceptual metaphor for sexual assault." In: Stroinska, M., Cecchetto, V. and K. Szymanski. *Unspeakable: The Narratives of Trauma*. Tübingen: Peter Lang Verlag, 183-198.

Oprócz licznych artykułów w czasopismach i książkach zbiorowych opublikowała nowe tłumaczenie książki *Lingua Tertii Imperii, Notizbuch eines Philologen* Victora Klemperera (Polish Publishing Fund w Kanadzie, Toronto, 1992, ISBN 0-921724-12-8. Wydała też m.in. następujące zbiory prac:

- *Relative Points of View: Linguistic Representations of Culture*, Berghahn 2001;
- *Exile, language and identity* (z Vikki Cecchetto), Peter Lang 2003;
- *The Unspeakable: Narratives of Trauma*. (z Vikki Cecchetto i Kate Szymanski), Peter Lang 2014.

Prof. Stroińska jest zainteresowana współpracą z podzespołami ZES zajmującymi się językiem polityki oraz aspektami etycznymi użycia języka w Internecie.